

OSMANLI DEVLETİ SON DÖNEMLERİNDE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ: BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETİME BİR ÖRNEK

Halil TOKCAN, Şahin ORUÇ

Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Niğde

Özet

Bu çalışma yirminci yüzyıl Osmanlı Dönemi Coğrafya öğretiminde yaşanan gelişmelere ve bu dönemde öğrenci merkezli öğretime verilen değeri ortaya koymak için yapılmıştır. Çalışmada bu amaçla yirminci yüzyıl Osmanlı Dönemi coğrafya öğretimindeki önemli gelişmelere ve bu dönem coğrafyacılarının görüşlerine değinilmiştir. Ayrıca çalışmada, öğrenci merkezi öğretim stratejilerinden buluş yoluyla öğretime örnek olarak yapılan bir ders planına da yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı, Coğrafya Öğretimi, Buluş Yoluyla Öğrenme

THE GEOGRAPHY TEACHING AT THE LAST PERIODS OF OTTOMAN STATE: AN EXAMPLE FOR THE APPLICATION OF DISCOVERY METHOD

Abstract

The aim of this paper is to take on the scientific developments of geography teaching and to introduce the applications of student-centered education at the last periods of the Ottoman Empire. For this, the most outstanding turning points and the ideas of Ottoman geographers made its mark on geography in this period are taken into account. Moreover, the exemplary lesson plan concerning to the discovery method is added and evaluated.

Key Words: The Ottomans, Geography Teaching, Learning by Discovery

1. Giriş

Osmanlı devletinde 23 Temmuz 1908’de yeniden parlamento açılıp II. meşrutiyet devrine geçildi. 1918 yılına kadar devam eden II. meşrutiyet dönemi, siyasi ve askeri çalkantılarla geçmiştir. Trablusgarp savaşı (1911), Balkan savaşı (1912-1913) ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) bu dönemin önemli olaylarıdır. Özellikle Balkan savaşlarının ardından yaşanan büyük felaketlerden sonra, Osmanlı toplumunda, “Çökmekte olan Osmanlı Devletini ancak eğitim ve öğretmenler kurtaracaktır” görüşü yaygınlaşmış ve bu görüş, toplumun eğitim ve öğretime eğilmesine yol açmıştır. Ancak ardı arkası kesilmeyen savaşlar, zaman zaman eğitim ve öğretimi sekteye uğ-

ratmıştır. 1908 tarihinde, 12 vilayet merkezindeki idadilerin adı Sultani olarak değiştirildi. Sultanilerin sayısı I. dünya savaşı sırasında 50'yi bulmuştu. Sultanilerin adına, 1911 yılında lise denilmesi düşünülmüşse de, bu değişiklik ancak 1922 yılı sonunda gerçekleşmiştir. Öğretim süresi 3 yıl kabul edilen sultanilerin 1915 yılı ders programlarında, coğrafya derslerinin mecburi ders olarak yerini aldığı görülmektedir. Yine aynı yıl Darulmuallimin-i İptidai'nin (Öğretmen Okulu) ders programlarında coğrafya dersleri ilk üç yıl 2'şer saat, 4. sınıfta 1 saat olarak planlanmıştı (1).

Osmanlı devleti'nde yenilik ve ıslahatların hayata peş peşe geçirildiği dönem olan II. Meşrutiyet yıllarında eğitim öğretim alanında da günümüz açısından önemli sayılabilecek faaliyetlerde bulunulmuştur. Bu dönemde bir yandan batılı eğitimcilerden John Dewey, J.J. Rousseau, Claparede ve Pestalozi'nin etkisinde kalan Osmanlı eğitimcileri bir yandan da Avrupa'da öğrenim görmüş ve buradaki eğitim sisteminden etkilenmişlerdir. Bu sebeple bu devrin önde gelen eğitimcilerinin hepsi ezberci yönetime karşı çıkmışlar ve öğrenci etkinliğine dayanan yöntemleri savunmuşlardır. Bu dönemde özellikle deney ve gözlemden yararlanılarak düşünmeye ve kendi kendine sonuçlar çıkarmaya yarayan "buluş stratejisi" savunulmuş bunun yanında sunuş stratejisi de kullanılmıştır. (2)

1915-1924 yılları arasındaki dönemde, İstanbul Darülfünunda (Üniversitesinde) gerçekleştirilen reform hareketleri çerçevesinde, diğer şubeleriyle birlikte Ulum-u Edebiye şubesi de, Almanya'dan profesörler getirilerek, ıslah edilmiş ve daha sonra buradan seminer ve laboratuvarlarıyla çeşitli dal ve enstitüleri bulunan gerçek bir Edebiyat Fakültesi doğmuştu. Bu bağlamda, öncelikle Almanya'dan davet edilen E. Obst (1915-1920) ve ondan sonra Fransa'dan davet edilen T. Lefebvre (1925-1928), ile E. Chaput (1926-1937) yılları arasında Türkiye'de görev yapmıştır. E. Obst'un katkılarıyla Darulfunun-u Osmaniye içinde "Coğrafya Darülmesaii" kurulmuş ve burada coğrafya şu derslerle okutulmaya başlanmıştı: Coğrafya-i tabii, İslam ve Türk coğrafyası, Coğrafya-i beşeri, Coğrafya usul ve tatbikatı, istatistik (3).

II. meşrutiyet döneminde Darulfünün'u geliştirmek üzere değişik zamanlarda yapılan çalışmalar ve yurt dışına gönderilenler sonucu, coğrafya dalında yeni bir kadro oluşmuştur. Bu kadroda Fransa'da Paul Vidal de la Balche'nin etkisinde yetişmiş Faik Sabri Duran (1882-1943), Ali Macit Arda (1887-1967) ve Selim Mansur, Viyana'da Ritter-Ratzel okulunun etkisinde yetişmiş Hamit Sadi Selen (1892-1968) bulunuyordu. Bu kişiler daha sonra yurda dönerek görev yaptılar. Böylece Alman profesörlerin idaresinde kurulmuş olan coğrafya bölümüne Fransız coğrafya ekolüne bağlı başka ülkelerde eğitim görmüş elemanlarda katılmış oluyordu.

Bunlar içinde Faik Sabri Duran'ın özel bir yeri vardır. Gerçekten de Duran, bize bir yayıncı gayretiyle yalnız coğrafi mevzulara değil, pek çeşitli bilgi sahalarında da cep muhtırası, almanaklar, ansiklopediler, atlaslar çıkarmak suretiyle hizmet etmiştir. Duran, aynı tarihçi Ahmet Refik'in "tarih"i halka tanıtıp sevdirdiği gibi, "coğrafya"yı halka tanıtıp sevdiren kişi durumundadır. Türkiye'de o zamana kadar devam eden

“isim coğrafyası” yerine, dönemin modern coğrafya görüşü olan “tasviri coğrafyayı” memleketimize sokan Duran, coğrafya öğretimi sahasında bir devir açmıştır. (3)

Faik Sabri'nin isim coğrafyası yerine tasviri coğrafyanın artık yerleşmesi gerektiğini bir çok eserinde önemle vurgulamıştır. “Avrupa” adlı eserinin önsöz kısmında da bunları vurgulayarak kitabın ön sözünde şöyle demiştir; “Coğrafya bu son senelerde mühim bir değişime uğradı. Bundan otuz sene evvelki şekilden artık çıktı ve son tereddütlerini atarak asıl maksat ve gayesine kavuştu. Mevcut ilimler arasında kendini mühim bir yer hazırladı. Bilinmeyen esaslara dayanan eski coğrafyanın karışık ve faydasız tekerlemeleri ile artık yetinilemez. Bundan böyle öğretmenler derslerinde öğrencilerine yalnız isim ezberlemekle vakit geçiremezler. Kıtalar, memleketler hakkında öğrencilerde unutulmaz hatıralar uyandırmaya, zihinlerde kalıcı izler bırakmaya, doğal olayları, çevrenin tesirini araştırmayı ve açıklamayı onlara alıştırmaya borçludurlar. Çünkü bugünün coğrafyası, yalnız ruhsuz isimler, uzun ve manasız rakamlar coğrafyası değil; fikirler, muhakemeler, görüşler coğrafyasıdır...” (4).

II. Meşrutiyet döneminde görüldüğü gibi savaşa geçen buhranlı yıllarına rağmen bir yandan yeni okullar açılmış bir yandan da bu okullara gönderilecek öğretmenlere modern eğitim öğretim teknikleri öğretilmeye çalışılmıştır. Bu devirde açılan öğretmen okulu bünyesinde bir uygulama okulu kurularak okul öğrencilerinin kendi okul dersleri yanında ders ortamını bire bir izledikleri sınıflar oluşturulmuştur. Uygulama okulunda yapılan derslerden sonra okulun öğrencileri dışarı çıkartılarak yapılan derse ilişkin uygulama okulu öğrencileriyle öğretmenleri tartışmalar yapmışlardır. Bu okulda yapılan ders örnekleri ve ders sonunda yapılan tartışmalar Tedrisat Mecmuası'nda (Eğitim Dergisi) yayınlanmıştır. Satı bey tarafından çıkarılan bu dergi daha sonra Daru'l muallim (Öğretmen Okulu) müdürleri tarafından çıkarılmaya devam etmiştir. Bu dergide eğitimin her alanında alanının uzmanları tarafından yazılmış günümüz açısından da çok önemli sayılabilecek makaleler yayınlanmıştır. Bu dergide yayınlanan makaleler incelendiğinde bunların buluş yoluyla öğretim ve yapılandırmacı yaklaşıma ne kadar uygun oldukları görülecektir (2).

2. Buluş Yoluyla Öğretim ve Osmanlı Devletinde Uygulamaları

Bu araştırmada yer alan ders örneğinin bir uygulaması olan Buluş Yoluyla öğretimin 1960'lı yıllarda Bruner tarafından geliştirilmiş fakat Bruner tarafından ortaya çıkarılmamıştır. Çünkü bu yaklaşım/yöntem Osmanlı devletinin son döneminde açılan Öğretmen okulunun uygulama sınıflarında uygulanıyordu. Bu yaklaşımın Osmanlı Devletinde en büyük uygulayıcılarından olan eğitimci Satı Bey 1911 (Hicri 1326) yılında Tedrisat Mecmuası'nda (Eğitim Dergisi) yayınladığı ve Oruç (5) tarafından günümüz Türkçesine aktarılan Usul-ı Takrir ve Usul-Tekşif (Anlatım Yönetim ve Buluş Yönetimi) adlı makalesinde bu yöntemleri karşılaştırmalı olarak incelemiş ve iki yöntemin nerelerde kullanılması gerektiği, sınırlılıkları örneklerle açıklamıştır. Oruç (5) araştırmasında ayrıca Buluş yoluyla öğretimin Satı Bey tarafından da geliştiril-

miş olamayacağına çünkü Satı Bey'in öğrenme-öğretme yöntemlerinin yeni baştan keşfedilmesi ve oluşturulmasının zaman kaybı olacağına bu nedenle Avrupa'da geliştirilmiş yöntemlerin transfer edilerek eğitim sistemimize uyarlanmasından yana olduğunu altını çizmiştir.

Oruç (5) Satı Bey'in makalesinde dilbilgisi, matematik, geometri, sosyal bilgiler, eşya, ahlak derslerinde kullanılabilirliğini fakat tarih ve coğrafya derslerinde ise kullanılamayacağını belirtiyor. Satı Bey (1911, aktaran5), "Buluş yöntemi coğrafya dersinde uygulanamaz. Çünkü coğrafyanın öğrettiği hakikatler (gerçekler), seyahatlerin, yeryüzünün her tarafında yapılan araştırmaların sonucudur. Bu hakikatleri bizzat ve yeniden keşfedebilmek için bütün bu incelemeleri yeniden yaptırmak gerekir" demektir. Bu araştırmada örneği koyulan coğrafya dersi örneği ve bizzat Satı Bey tarafından tedrisat mecmuasında yayınlanan coğrafya dersi örnekleri (2)¹ incelendiğinde bir tezat durum varmış gibi gözükmektedir. Halbuki Oruç(5)'un da belirttiği gibi burada bir tezat yoktur. Çünkü bizzat Satı Bey ve diğer eğitimciler tarafından Tedrisat mecmuasında yayınlanan pek çok ders örneği bizzat coğrafya dersi örnekleridir, fakat bu ders örneklerinde kavram, genelleme, olgu ve kural öğretimi vardır. Dolayısıyla coğrafya ve tarih derslerinde yer alan kavram, genelleme, olgu ve kuralların öğretiminde de buluş yoluyla öğretim rahatlıkla kullanılabilir.

Osmanlı devleti son zamanlarında eğitim sistemimizde kullanılan, günümüzde de özellikle öğrencileri öğretme öğrenme sürecinde aktif kılması ve öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlaması bakımından uygulamasına devam edilen Buluş yoluyla öğretim nedir ve genel özellikleri nelerdir?

Buluş yoluyla öğretim Jerome Bruner tarafından 1960'lı yıllarda geliştirilmiştir. (6, 7). Bruner, öğretme ve öğrenme sürecini konu alan bir çok kitap yazmıştır (1960, 1966, 1971). Bu kitaplarında, öğrenmede konu alanı yapısını anlamının önemini vurgulamıştır. Bu yapıyı doğru anlayabilmenin yolunun ise, bireyin öğrenmede aktif olması ve buluş yapması olduğunu savunmuştur. Ayrıca, öğrenmede tümevarım, usurma yolunun üstünlüğünü benimsemiştir. Bruner, 1960 ve 1970'li yıllarda, öğrencilerin sınıfta daha bağımsız ve girişimci olarak hareket etmeleri gerektiği konusunda dünyayı etkilemiştir. Bu bakımdan görüşleri Piaget'ye benzemektedir. Her ikisi de öğrenci merkezli öğretme-öğrenme sürecini savunmaktadır (8).

Bruner, öğrenme ile düşünme arasında sıkı bir ilişkinin varlığına işaret etmekte, ancak öğrenme diye adlandırılan her olayın düşünmeyi geliştireceğine inanmamaktadır. Öğretme'nin bireye yararlı olabilmesi, daha sonraki öğrenmelere ve karşılaşılan problemlerin çözümüne kolaylık getirebilmesine bağlıdır. Öğrenmelerde kalıcılığı sağlamak için, daha çok genellemeler üzerinde durmak, anlamlı ve özlü özetlere ulaşmak gerekmektedir. Konuların öğretiminde öğrencilerin kolaylıkla anlayabilecekleri basit sonuçlara yer vermek, öğrenmeyi zorlaştırmamak ve zaman kaybını önlemek

1 Tedrisat mecmuasında yayınlanan coğrafya dersi örneklerinin günümüz Türkçesine çevrilmiş halleri Oruç, Ş., Tokcan, H., Demirkaya, H., Yapılandırmacı Yaklaşımına Bir Örnek: Osmanlı Dönemi Coğrafya ve Coğrafya Öğretimi. Beyazkalem Yayınları, Ankara, 2006'da yer almaktadır.

yönünden anlam taşıır (9).

Buluş yoluyla öğrenme, öğrencinin kendi etkinliklerine ve gözlemlerine dayalı olarak yargıya varmasını teşvik edici bir öğretim yaklaşımıdır (9). Bruner' e göre öğretmenin rolü, önceden paketlenmiş bilgiyi öğrenciye sunmaktan çok, öğrencinin kendi kendine öğrenebileceği ortamı oluşturmaktır (8). Bruner bu duru şu şekilde ifade etmektedir: "Biz, bir konuyu öğrenciye, o alanda yaşayan küçük kütüphaneler oluşturmak için öğretmiyoruz. Öğrencinin, kendi kendine matematiksel olarak düşünmesini, olayları bir tarihçi gibi irdeleyebilmesini; bilgiyi kazanma sürecinin bir parçası haline gelmesini amaçlıyoruz. Bilmek bir ürün değil, süreçtir (Bruner, 1966, s. 72; Aktaran 8). Buluş yönteminde öğretmenin temel görevi, öğrencilerini aktif tutarak onları yönlendirmektir. Öğretmen, öğrencileri aktif tutmak ve yönlendirmek için dersi onların merakını uyandıran bir soru ya da problem durumuyla başlatır. Öğrenciler araştırma yapmaya, denenceler kurmaya ve denenceleri test etmeye teşvik edilir. Öğretmen, öğrencilere sorular yönelterek öğretim hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur. Öğrenci ise elindeki materyallerle uğraşarak, olguları gözleyerek, elde ettiği bulgular arasında ilişki kurarak öğretilmek istenen kavram ya da ilkeyi kendisi keşfeder (10).

Buluş yoluyla öğretimin temel özellikleri şunlardır;

1. Öğrenciler konunun temel yapısını tümevarım yoluyla keşfederler. Bu amaçla öğretmen öğrencilere çok fazla örnek sunmalıdır. Öğrenci bu özel örneklerdeki benzerlik ve farklılıkları gözleyerek, inceleyerek genel yapıyı keşfeder (11).
2. Öğretmen ilke bulduracak, nedenini, niçinini, niyeyi vb. bulduracaksa, bunlarla ilgili uygun en az iki üç örneği sınıfa getirmeli; öğrencilere dağıtmalı; ya tahtaya çizmeli; yazmalı; ya da yansılarla göstermelidir (12).
3. Verilecek örnekler basitten karmaşığa doğru, öğrencinin merakını sürdürecektir; konunun zorluğu nedeniyle öğrenmekten vazgeçmesine neden olmayacak şekilde sıralanmalıdır. Önce basit örnekler, sonra karmaşık örnekler verilebilir. Ancak yine de arada bir öğrenciye, başardığını gösterecek kolay örnekleri vermek, öğrencinin öğrenme çabasını sürdürmesine yardım eder (8).
4. Öğrenme aktif katılımı ile gerçekleşir. Öğrenmeyi harekete geçirmek için güdülemek gerekir. Öğrenmeyi güdüleyen en önemli etmenler merak, başarılı olma ve birlikte çalışmadır. Bu nedenle öğretim öğrencide merak uyandıracak bir soruyla başlanmalı; öğrencinin başarılı olması için ona rehberlik etmeli ve küçük grupla öğretim yöntemleri kullanılmalıdır (11).
5. Öğretmen, bu stratejide hiçbir açıklamada (ipucu hariç) ve anlatımda bulunmamalıdır. Yalnız yol gösterici olmalıdır. Doğru cevabı öğren bulacağından dolayı, öğretmen tutarlı bir orkestra şefi gibi olmalıdır (12).

6. Öğrenmede içsel pekiştiriciler önemli rol oynar. Öğrencinin öğrenme işinde başarılı olması, bir problemi kendi başına çözmesi, yeni bilgiyi kendi kendine bulması pekiştirici rolü oynar (11).
7. İlkeyi nedeniyle, niçiniyle, nasılıyla bulduktan sonra, öğrenciden bunlara uygun düşen yeni örnekler istenmelidir (12).
8. Buluş yoluyla öğrenmenin başlangıç aşamalarında, öğrenciler hemen genelleme ya da tanımlama üstünde odaklaşamayacağından cevapları çok yönlülük gösterir. Bu nedenle buluş yoluyla öğretimi planlarken zaman faktörünü dik-kate almak ve bu yolla öğrenmenin gerçekleştirilebileceği konulara daha fazla zaman ayırmak gerekir (8).

Buluş yoluyla öğretim, öğrencilerin merakının uyandıracak bir problemle başlar. İnsan doğasında baş edebilme durumu vardır, bu da karşılaşılan problemleri çözebilme özelliğidir. Problem, öğrencinin merakını sürekli tutacak ve başarıma duygusunu doyuracak derecede olmalıdır. Öğrenci keşfetme heyecanı duyabilmelidir. Aslında buradaki keşfetme yeniden bulmadır (13). Bu strateji kullanan öğretmen; güdümlü tartışma ve örnek olay yöntemlerinden birini; küçük grup, büyük grup tartışması, soru cevap, çember, zıt panel, münazara, açık oturum vb. teknikleri eğitim ortamında kullanmalıdır (12). Buluş yoluyla öğrenmenin en önemli üstünlüğü, öğrencinin merak güdüsünü uyandırması ve güdülenmiş düzeyini cevapları buluncaya kadar, çalışma boyunca sürdürebilmesidir. Bir diğer üstünlüğü de öğrencileri bağımsız olarak problem çözmeye yönlendirmesidir. Öğrenciler bilgiyi alıp özümsemekten çok, bilgiyi analiz etmeye, uygulamaya, sentez yapmaya zorlanmaktadır. Bruner'in öğrenciyi merkeze alan, öğrenci etkinliğine, buluşlarına önem veren bu yaklaşımı, açık okul, duvarsız sınıf ve diğer insancıl yaklaşımları da etkilemiştir (8).

3. Osmanlı Devleti Son Döneminde Buluş Yoluyla Yapılan Coğrafya Dersi Örneği

Bu çalışmada, Osmanlı Dönemi coğrafya öğretiminde buluş yoluyla öğretime bir örnek olarak Satı bey (14) tarafından tedrisat mecmuasında 1908 yılında yayınlanan "Sınıfın Haritası" adlı eser günümüz Türkçesiyle aşağıda yer almaktadır.

Sınıfın Haritası Satı Bey

Öğretmen -Eve gittiğiniz vakit anneniz merak etse de size sorsa: "Sınıfınız nasıldır?" dese, ne cevap verirsiniz?

Öğrenci -Büyük sıralar var, resimler var, basamak basamak yerler var, öğretmenler oturur derim.

Öğretmen -İyi ama bu dediklerinizden anneniz sınıfı tam olarak anlamış olmaz.

Öyle anlatmalısınız, öyle tarif etmelisiniz ki anneniz burasını görmediği halde böyle görmüş gibi olsun.

Öğrenci -Öğretmenim, biçimini de söylerim, uzuncadır derim.

Öğretmen -Doğru, biçimini de anlatmalı. Daha başka neler anlatmalı?

Öğrenci -Öğretmenim tavanındaki süsleri de anlatırım.

Öğretmen -Buda doğru. Ama bu süslerden daha önemli şeyler yok mu?

Öğrenci -Var öğretmenim, pencereler, kapılar...

Öğretmen -Tamam, sınıfı iyi tarif etmiş olmak için onun büyüklüğünü, biçimini, pencerelerini, kapılarını, duvarlarını, tavanlarını, içindeki şeyleri hep anlatmalı değil mi? O halde söyleyiniz bakalım, sınıfın kaç duvarı var?

Öğrenci -Dört duvarı var, öğretmenim.

Öğretmen -Bunların hepsi bir boyda mı?

Öğrenci -Hayır öğretmenim, ikisi uzun ikisi kısa.

Öğretmen -Kaç pencere var?

(Çocuk sayarak)

Öğrenci -Beş pencere var öğretmenim.

Öğretmen -Kaç kapı var?

Öğrenci -Altı kapı var öğretmenim.

Öğretmen -Bu kapılar ile pencereler hepsi bir duvarda mı?

Öğrenci -Hayır öğretmenim, başka başka duvardalar.

Öğretmen -Peki önünüzdeki duvarda neler var?

Öğrenci -İki kapı ile bir pencere var.

Öğretmen -Solunuzdaki duvarda?

Öğrenci -Üç pencere var öğretmenim.

Öğretmen -Sağınızdaki duvarda?

Öğrenci -İki kapı var efendim.

Öğretmen -Arkanızdaki duvarda ne var?

Öğrenci -Bir pencere ve iki kapı var fendim.

Öğretmen -Siz sınıfa hangi kapıdan giriyorsunuz?

(Çocuk işaret ederek)

Öğrenci -Bu kapıdan giriyoruz öğretmenim.

Öğretmen -Ben işaretinizi görmesem, anlar mıyım? O kapıyı bana tarif ediniz bakayım, kapı ne tarafınızda?

Öğrenci -Sağ tarafta öğretmenim.

- Öğretmen -Hangi duvarın karşısında?
- Öğrenci -Bu üç pencere duvarın karşısında öğretmenim.
- Öğretmen -Aferin şimdi buna göre tarif ediniz bakayım, annenize nasıl anlatacaksınız?
- Öğrenci -Sınıfımız uzundur, kapıdan girince karşı duvarda üç pencere görülür. Sağ duvarda iki kapı ile bir pencere, sol duvarda iki kapı ile bir pencere var.
- Öğretmen -Peki, bu sınıf boş mu? İçinde bir şey yok mu?
- Öğrenci -Var fendim bizim oturduğumuz sıralar var.
- Öğretmen -Bu sıralar kaç tane? Sınıfın hangi tarafında?
- Öğrenci -Sıralar 12 tane, sınıfın pencereleri tarafında.
- Öğretmen -Sıraların üzerinde ne var?
- Öğrenci -Kürsü var, masa var.
- Öğretmen -Sınıfta daha başka ne var?
- Öğrenci -Koltuklar var öğretmenim.
- Öğretmen -Bunlar ne tarafta?
- Öğrenci -Kapı tarafında fendim.
- Öğretmen -Sıralar gibi yer üstünde mi?
- Öğrenci -Hayır öğretmenim set üstünde, merdiven basamakları gibi olan yerde.
- Öğretmen -Sınıfta daha başka neler var?
- Öğrenci -Bir de camekan var efemim.
- Öğretmen -Bu camekan ne tarafta?
- Öğrenci -İşte burada öğretmenim.
- Öğretmen -İyi ama biz burada olmayan bir adam için tarif yapıyoruz, değil mi? Burada demekten bir şey anlaşılmaz. Odanın ne tarafında; uzun duvarın önünde mi, kısa duvarın önünde mi?
- Öğretmen -Bu duvarın neresinde, sağda ki duvarda mı, solda ki duvarda mı, nerede?
- Öğrenci -Kapının solundaki duvarda, iki kapının arasında.
- Öğretmen -Tamam, şimdi siz sınıfı böyle tarif edince anneniz iyice anlar mı?
- Öğrenci -Anlar öğretmenim. Kapıdan benimle beraber girmiş gibi olur.
- Öğretmen -Peki, anlatırken daha iyi anlaşılırsın diye bir şey daha yapmaz mısınız?
- Öğrenci -Öğretmenim, işaret de ederim, işaretle de anlatırım.
- Öğretmen -Aferin. Bir kat daha iyi anlatmak mümkün değil mi?

Öğrenci - Mümkün öğretmenim, resmi olsa.

Öğretmen -Resmi yoksa siz yapamaz mısınız?

Öğrenci -Hayır öğretmenim yapamayız.

Öğretmen -Doğru, hakkınız var. Sınıfın resmini yapmak çok zordur. Ama yalnızca anlatmak için bir resim yapmak o kadar zor değildir.

Öğretmen -Bunun pek kolay bir yolu vardır. İster misiniz bunu size öğreteyim?

Öğrenci -İsteriz öğretmenim.

Öğretmen -Sınıfın haritasını yaparız. Bakınız nasıl?

(Öğretmen, masayı çocukların yanına yaklaştırır. Üzerine bir siyah muşamba geçirilir. Muşamba bulunamadığı takdirde oraya kara tahtayı yatırmak veya bir kağıt sermek suretiyle de idare edebilir. Bir çocuğu masanın başına çağırarak ve eline bir tebeşir vererek çizdirmeye başlar).

Öğretmen -Şu karşınızdaki duvar düzdür değil mi? O duvarı gösterecek surette bir çizgi çiziniz.

(Çocuk çizer).

Öğretmen -Şimdi sağınızdaki duvara bakınız. O dümdüz hem karşınızda duvar ile köşe değil mi? Onu gösterecek surette deminki çizgi iler köşeleme bir çizgi daha çiziniz.

Öğrenci - (Çocuk çizer.)

Öğretmen -Şimdi, birde dikkat ediniz. Karşınızdaki duvar mı uzun, sağınızdaki mi?

Öğrenci -Karşınızdaki daha uzun öğretmenim.

Öğretmen -Öyle ise şu sağ duvarı gösteren çizgiyi kısaltmak için bir parçasını siliniz.

(Çocuk sildikten sonra, öğretmen aynı surette devam ederek sildirir ve arka duvarlarını da çizdirir).

Öğretmen -Şimdi burada çizdiğiniz çizgi gibi arasındaki şekil nasıl bir şekil oldu?

Öğrenci -Uzunca bir şekil oldu öğretmenim.

Öğretmen -Bu şekil odanın döşemesini, biçimini gösteriyor. Çizgilerin her biri neyi gösteriyor?

Öğrenci -Duvarları gösteriyor öğretmenim.

Öğretmen -Aferin. Duvarın kalınlığı yok mu? O kalınlığı da göstermek için bu çizgiyi kalınlaştırdınız. Bunun için bu çizgilerin yanına birer çizgi daha çiziniz.

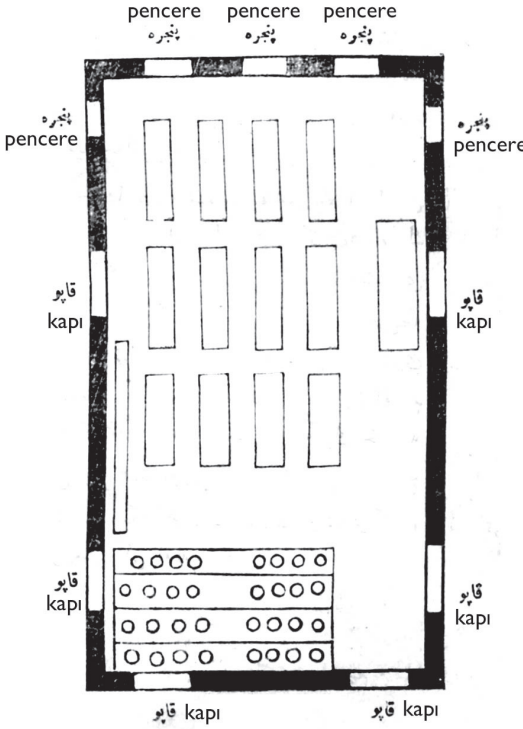
Aralarını tebeşir ile beyazlatınız.

(Çocuk, öğretmenin açıklamalarına, emirlerine göre hareket eder).

Öğretmen -Tamam, şimdi duvarlar meydana çıktı. Peki, bu duvarların içlerinde aralık, boşluk yok mudur?

Öğrenci -Var öğretmenim. Kapıların pencerelerin yerleri.

Öğretmen -Tamam, duvarlar oralarda kesik değil mi? O halde çizdiğimiz duvarlarda da kapı ve pencerelerin yerlerini açmalı, oralardaki tebeşirleri silmeliyiz. Karşınızdaki duvarın ta kenarında bir pencere var, değil mi? Bu pencerenin yerini işaret ediniz, orasını siliniz.

(Öğretmen, böylelikle devam ederek bütün duvarların, kapı ve pencerelerin yerlerini işaret ettirir. İyice anlaşılmasını temin için çocuklara sorular sorar: Kah plan üzerindeki pencerelerden birini gösterip bunun sınıftaki aslını buldurur, kah duvarlardaki bir pencere veya kapıyı göstererek bunun plan üzerindeki mevkiini tayin ettirir. Anlamamış, takip edememiş olan çocukların hatalarını düzeltir. Anlaşıldığına emin olduktan sonra sınıftaki sıralarında yerlerini işaret ettirmeğe

başlar)

Öğretmen -Şimdi sınıfın içindeki şeylerden işaret edelim. Masa şu kapının önünde değil mi?

Öğretmen - Onun yerini gösteriniz. Bunun önüne masanın yerini işaret ediniz. (Devam ederek sıraların, camekanın yerlerini de işaret ettirir. İkmal ettikten sonra:)

Öğretmen -Bakınız bu resim ne kadar kolay meydana çıktı. Sınıfı bununla anlatmak çok daha kolay, değil mi?

Öğrenci -Daha kolay öğretmenim.

Öğretmen -Acaba size birisi, bir odanın böyle bir resmini gösterse onu anlaya bilir misiniz?

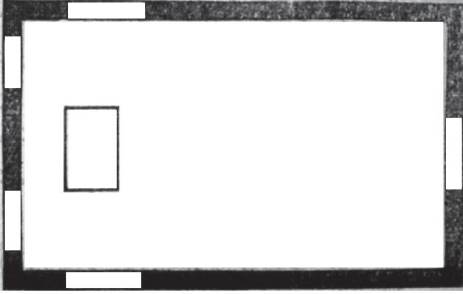
Öğrenci -Anlarınız öğretmenim.

Öğretmen -Öyle ise ben size bir odanın haritasını yapıp göstereyim bakalım, anlayacak mısınız?

(Öğretmen, planı çizmeğe başlar çocuklar dikkatle ve merakla takip eder. İçlerinden birisi fısıldayarak)

Öğretmen -Kendi odasını yapacak.

Öğrenci -Evet, kendi odamın haritasını yapacağım. Siz dikkat edersiniz benim odamı görmüş ve içine girmiş gibi olacaksınız.

Öğretmen, planı tamamladıktan sonra sorulara başlar: Odamın şekli nasıl imiş? Kaç penceresi varmış? Diye sorar kapıların pencerelerin durumuna dikkat ettirir. Sonra masanın yerini işaret eder ve bu yeri tarif ettirerek çocukların gözünde somutlaşmasını sağlayarak derki:

Öğretmen -Peki, şimdi siz benim odamı görmüş gibi oldunuz, değil mi? Bende sizin odalarınızı görmüş gibi olmak isterim. Şimdi burada her birinizin ayrı ayrı birer harita yapmanız pek uzun olur. Onun için bunları akşam evlerinizde yaparsanız daha

iyi olur. Akşam eve gidince her biriniz odanızın haritasını birer kağıt üzerine çiziniz, yarın sabah bana getiriniz ki bende sizin odalarınızı görmüş gibi olayım.

4. Sonuç

Ders planı görüldüğü gibi buluş yoluyla öğretime uygun olarak öğrencilerin bilgilerini yeni durumlara uygulaması yani bilgilerin transferini sağlamak için öğretmenin öğrencilerin kendi odalarının planlarını çizip getirmelerini istemesiyle son buluyor. Halbuki günümüzde bile pek çok öğretmen sadece derste yapılan faaliyetleri yazılı yoklamalarda aynen sorarak öğrencinin bilgiyi transfer etmesini değil ezberlemesini sağlıyor. Ders planı bu bakımdan da günümüz öğretmenlerine bir ışık tutmaktadır.

5. Kaynaklar

1. Özey, R., Osmanlı Devleti Döneminde Coğrafya ve Öğretimi, Osmanlı Ansiklopedisi, 8. Cilt Bilim, Editör: Güler EREN, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 1999
2. Oruç, Ş., Tokcan, H., Demirkaya, H., Yapılandırmacı Yaklaşım Bir Örnek: Osmanlı Dönemi Coğrafya ve Coğrafya Öğretimi. Beyazkalem Yayınları, Ankara, 2006.
3. Gümüşçü, O., Tarihi Coğrafya, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006.
4. Özey, R., “21.Yüzyıla doğru Türkiye”, <http://www.ramazanozey.net> adresinden 29.08.2007 tarihinde alınmıştır.
5. Oruç, Ş., “Osmanlı'nın Son Döneminde Eğitim Uygulamalarında Yeralan Buluş Yöntemi ve Bu Yöntemle Yapılmış Bir Ders Örneği”. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. Yıl 11, Sayı 2, Ağustos 2007, s.139-168
6. Akman, Y., Erden, M. Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1997.
7. Tiryakioğlu, M., Öğretim Stratejileri. <http://www.egitim.aku.edu.tr> adresinden 02.09.2007 tarihinde alınmıştır.
8. Senemoğlu, N., Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya. Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.
9. Buluş Yoluyla Öğrenme. <http://kisi.deu.edu.tr/eli.israel/bruner.html>. adresinden 29.08.2007 tarihinde alınmıştır.
10. Fidan, N., Erden, M., Eğitime Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998
11. Erden, M., Sosyal Bilgiler Öğretimi. Alkım Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.
12. Sönmez, V., Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Anı Yayıncılık, Ankara, 2001.
13. Demirel, Ö., Plandan Uygulamaya Öğretme Sanatı. PegemA Yayıncılık Ankara, 2000.
14. Satı Bey., Sınıfın Haritası. Tedrisat Mecmuası (Eğitim Dergisi). Sene:1 Sayı:5, İstanbul, 1908.